

ПЪРВА ЧАСТ (Решения на задачи 1-40)

1	а	б	в	11	г	16	а	21	а	26	г	31	б	36	б
2	д	7	а	12	а	17	б	22	д	27	б	32	г	37	б
3	д	8	в	13	д	18	д	23	г	28	д	33	г	38	б
4	г	9	б	14	в	19	д	24	б	29	г	34	в	39	в
5	а	10	г	15	в	20	а	25	г	30	в	35	б	40	д

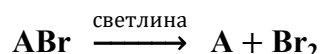
ВТОРА ЧАСТ (Решения на задачи 41-50)

Задача 41 (6 т.) *Писане със светлина*

В недалечното минало за ръчното проявяване на негативен филм беше необходима „тъмна стая“, снабдена с червена светлина и химични вещества. Основните етапи на този процес – проявяване, фиксиране и измиване на фотохартията – са свързани с протичане на химични реакции.

Фотографската емулсия се получава при смесване на веществата ANO_3 , където A е благороден метал, и KBr , при което се получават светлочувствителни кристали от ABr .

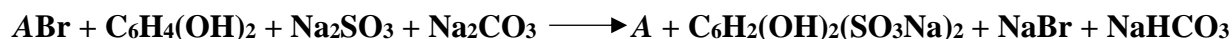
а) Като използвате следното химично уравнение:

открийте кой е металът A . Изравнете химичното уравнение и напишете вида на химичната реакция.

а)	$\text{A} = \text{Ag}$ $\text{AgBr} \rightarrow \text{Ag} + \frac{1}{2} \text{Br}_2$ или $2\text{AgBr} \rightarrow 2\text{Ag} + \text{Br}_2$ Окислително-редукционен процес (или химично разлагане)

След взаимодействието на ABr със светлината се получава т.нар. „скрито изображение“, което се преобразува във „видимо изображение“ след използване на химични вещества, наречени проявители (напр. хидрохинон $\text{C}_6\text{H}_4(\text{OH})_2$). Те са редуктори и реагират само с осветените части на ABr . Описаният процес може да бъде записан със следното химично уравнение:

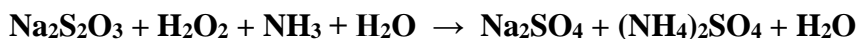

б) Изравнете химичното уравнение.

б)	$4\text{ABr} + \text{C}_6\text{H}_4(\text{OH})_2 + 2\text{Na}_2\text{SO}_3 + 2\text{Na}_2\text{CO}_3 \rightarrow 4\text{A} + \text{C}_6\text{H}_2(\text{OH})_2(\text{SO}_3\text{Na})_2 + 4\text{NaBr} + 2\text{NaHCO}_3$

Фиксирането е процес, при който се премахва незасегнатата от светлината част от изображението с помощта на т.нар. фиксиращи вещества (напр. натриев тиосулфат $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$). След фиксиране следва един от най-продължителните процеси на обработката – измиване на фотохартията, като се използват окислителни тиосулфата. Най-голямо приложение намира алкалният разтвор на водороден пероксид.

в) Изравнете химичното уравнение с помощта на метода на електронния баланс и запишете уравненията на полуреакциите.

в)	$\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 + 4\text{H}_2\text{O}_2 + 2\text{NH}_4\text{OH} \rightarrow \text{Na}_2\text{SO}_4 + (\text{NH}_4)_2\text{SO}_4 + 5\text{H}_2\text{O}$
	$2\text{S}^{+2} - 2.4\text{e}^- \rightarrow 2\text{S}^{+6} \quad 8 \quad \quad 1$
	$2\text{O}^{-1} + 2.1\text{e}^- \rightarrow 2\text{O}^{-2} \quad 2 \quad \quad 4$

При преекспонирани или препроявени снимки се предприемат действия, които да преобразуват А в разтворима сол, която лесно да се отстрани от фотографската емулсия във ваната. При черно-бялата фотография се използваха калиев дихромат и сярна киселина с цел намаляване на контраста.

г) Определете окислителя и редуктора в химичното уравнение и го изравнете.

г)	$6 \text{Ag} + \text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7 + 7 \text{H}_2\text{SO}_4 \rightarrow 3 \text{Ag}_2\text{SO}_4 + \text{Cr}_2(\text{SO}_4)_3 + \text{K}_2\text{SO}_4 + 7 \text{H}_2\text{O}$ <i>Ag⁰ – редуктор; Cr⁺⁶ - окислител</i>

Задача 42. (6 т.) *Електричество от ядрата на урана*

Атомните електрически централи (АЕЦ) представляват топлоелектрически централи, при които се произвежда електричество чрез преобразуване на топлинна енергия, която се получава от ядрен реактор. В ядрения реактор протича контролирана верижна реакция на делене на ядрата на атомите на изотоп на урана с масово число 235 (U-235). В природата уранът съществува като смес от изотопи, като U-235 съставлява едва 0,72% от природната смес. Най-разпространеният (99,27%) изотоп на урана има 3 неутрона повече в ядрата на атомите си.

а) Запишете с химични знаци описаните два изотопа на урана, като означите поредния номер и масовото число. Какъв е броят на неутроните в ядрата на всеки от изотопите?

а)	${}_{92}^{235}\text{U} - 143$ неутрона ${}_{92}^{238}\text{U} - 146$ неутрона <i>(За правилно написани пореден номер и масово число, но не означени на съответното място спрямо химичния знак, се получават половината точки.)</i>

За електронната обвивка на урана е известно, че:

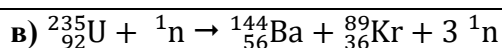
- Първите четири електронни слоя са напълно изградени;
- В процес на изграждане е петият слой;
- Първите два подслоя в предпоследния електронен слой са напълно изградени, а третият подслой е запълнен с един електрон;
- В последния електронен слой има електрони само в първия подслой, който е напълно изграден.

б) Изразете със схема строежа на електронната обвивка на урана.

б)	
За вярно се приема и: $[\text{Rn}] 5f^3 6d^1 7s^2$; $[\text{Rn}] 7s^2 5f^3 6d^1$ $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^{10} 4p^6 5s^2 4d^{10} 5p^6 6s^2 4f^{14} 5d^{10} 6p^6 7s^2 5f^3 6d^1$ $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 3d^{10} 4s^2 4p^6 4d^{10} 4f^{14} 5s^2 5p^6 5d^{10} 5f^3 6s^2 6p^6 6d^1 7s^2$	

В ядрените реактори с топлинни неутрони деленето на атомните ядра се получава в резултат на сблъсъка им с бавни неутрони. При взаимодействието на ядрото на U-235 с бавен неутрон се получават два продукта на деленето и се отделят 3 неутрона. Единият продукт е изотоп на най-тежкия алкалоземен метал, който не е радиоактивен, съдържащ 88 неутрона в ядрото си.

в) Изразете с уравнение верижната реакция на делене на U-235, като означите поредния номер и масовото число на всяка частица.

Задача 43 (6 т.) Калцинит

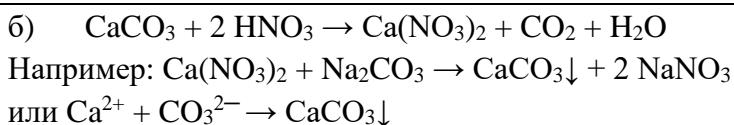
Калцинитът е препарат, който се предлага в търговската мрежа и съдържа калциев нитрат. Продуктът се предлага в опаковки под формата на гранули или кристали.

а) Каква е основната употреба на калцинита? Изберете от: за варосване на стени / за наторяване / като хранителна добавка за човека / за избелване на тъкани.

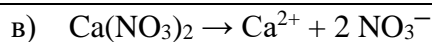
а) за наторяване

б) Изразете с химични уравнения:

- получаване на калциев нитрат от варовик;
- доказване на калциевите йони в разтвора на получената сол.

в) Изразете с химично уравнение и запишете наименованието на процеса, чрез който се обясняват електролитните свойства на калциевия нитрат.

електролитна дисоциация

За приготвянето на 400 mL разтвор на калциев нитрат са използвани 49,23 g безводна сол.

г) Изчислете молната концентрация на нитратните йони в получения разтвор.

$$n(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2) = \frac{m(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2)}{M(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2)} = \frac{49,23 \text{ g}}{164,1 \text{ g/mol}} = 0,3 \text{ mol}$$

$$n(\text{NO}_3^-) = 2 \times n(\text{Ca}(\text{NO}_3)_2) = 2 \times 0,3 \text{ mol} = 0,6 \text{ mol}$$

$$c(\text{NO}_3^-) = \frac{n(\text{NO}_3^-)}{V_{(p-p)}} = \frac{0,6 \text{ mol}}{0,4 \text{ L}} = 1,5 \text{ mol/L}$$

Задача 44. (6 т.) Стипца

Съединението $\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$ е двойна сол, представител на така наречените стипци. Използва се при дъбенето на кожи и в текстилната промишленост.

а) Необходимо е да се приготви 500 g разтвор на калиево-алуминиева стипца ($\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$) с масова част на разтворената безводна сол 20%. Изчислете масата на необходимата стипца за приготвяне на разтвора и на водата, която трябва да се прибави.

В 500g разтвор 20 % са 100g разтворени соли

$$M(\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}) = 174,3 + 342,3 + 432 = 948,6$$

$$M(\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3) = 174,3 + 342,3 = 516,6 \quad M(24\text{H}_2\text{O}) = 432$$

В 948,6 g $\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$ се съдържат 516,6 g безводна сол и 432 g H_2O .

$$m_{(\text{стипца})} = \frac{948,6}{516,6} \times 100 = 183,6 \text{ g}$$

183,6 g $\text{K}_2\text{SO}_4 \cdot \text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 24\text{H}_2\text{O}$ съдържат 100g безводна сол и 83,6 g H_2O .

Трябва да се прибави $500 - 183,6 = 316,4$ g H_2O към 183,6 g стипца за да се получи 500g 20% разтвор.

В чисто състояние сулфатът на калия е безводен, а сулфатът на алуминия кристализира с 18 молекули вода. Приготвена е смес от двете кристални соли, която при разтваряне във вода дава разтвор на калиево-алуминиева стипца.

б) Каква е масовата част на всяка от двете соли в сместа?

$$M(\text{K}_2\text{SO}_4) = 174,3$$

$$M(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18 \text{H}_2\text{O}) = 342,3 + 324 = 666,3$$

$$174,3 + 666,3 = 840,6$$

$$w = \frac{174,3}{840,6} \times 100 = 20,74\% \text{ K}_2\text{SO}_4$$

$$w = \frac{666,3}{840,6} \times 100 = 79,26\% \text{ Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$$

в) Иван продава калиева стипца за 22 лв/кг. За колко продава водата в стипцата, ако се приеме, че цената на всеки от компонентите се определя от процентното му съдържание?

$$M(K_2SO_4 \cdot Al_2(SO_4)_3 \cdot 24H_2O) = 948,6$$

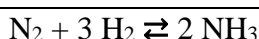
$$M(24H_2O) = 432$$

$$x = \frac{432}{948,6} \times 22 = 10 \text{ лв за литър вода от стипцата}$$

Задача 45. (6 т.) *Най-важното откритие на XX век*

До началото на XX век основният източник на нитрати и амоняк за производството на торове са минерали и гуано, добивани от тропически острови. С увеличаването на населението растат и нуждите от храна, които не могат да бъдат задоволени от доставките от тези острови. През 1909 г. Фриц Хабер представя своя процес за получаване на амоняк от водород и азот, който скоро след това е индустриализиран от Карл Бош.

а) Изразете процеса с химично уравнение и запишете израза за равновесната константа K_c и кинетичното уравнение на правата реакция, като приемете, че тя е с прост механизъм.

$$K_c = \frac{[NH_3]^2}{[N_2][H_2]^3}$$

$$v = k \cdot c^3(H_2) \cdot c(N_2)$$

б) В таблицата са дадени данни за равновесната константа на процеса при различни температури. Определете дали процесът е екзотермичен или ендотермичен. Обосновете отговора си.

температура (°C)	25	200	300	400	500
K_c	$6,4 \cdot 10^2$	$4,4 \cdot 10^{-1}$	$4,3 \cdot 10^{-3}$	$1,6 \cdot 10^{-4}$	$1,5 \cdot 10^{-5}$

С повишаване на температурата равновесната константа намалява, което означава, че обратният процес е предпочитан при повишаване на температурата, т.е. **правата реакция е екзотермична.**

в) При налягане от 200 атмосфери в системата се достига до равновесие при равновесни концентрации $c(H_2) = 8 \text{ mol/L}$, $c(N_2) = 1,3 \text{ mol/L}$ и $c(NH_3) = 0,1 \text{ mol/L}$. При каква температура се провежда процесът? Обосновете отговора си с изчисления.

$$K_c = 0,1^2 / 8^3 \cdot 1,3 = 1,5 \cdot 10^{-5}$$

Процесът се провежда при 500 °C.

г) **Защо процесът не се провежда при по-ниска температура, например 20 °С?**

Скоростта на всички процеси нараства с нарастване на температурата. Процесът ще протича с много ниска скорост при по-ниски температури.

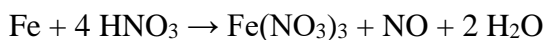
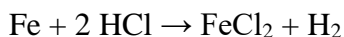
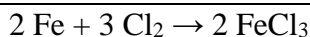
д) **Как ще се промени равновесната концентрация на амоняк, ако се повиши налягането? Обосновете отговора си.**

Концентрацията на амоняк ще нарасне, защото процесът протича с намаляване на обема и ще бъде предпочитан при повишаване на налягането.

Задача 46. (6 т.) Желязо (и още нещо)

Желязото е един от металите с умерена химическа активност.

а) **Изразете с химични уравнения взаимодействието на желязо с хлор, със солна киселина (1 mol/L) и с азотна киселина (1 mol/L).**

б) **Какво се наблюдава, когато сярна киселина с масова част 98% се налее в железен цилиндър? Обяснете.**

Наблюдава се пасивиране, защото се образува защитен слой от неразтворим в киселината железен оксид.

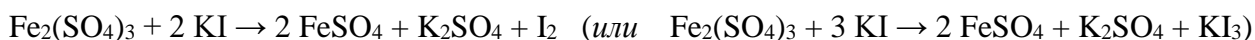
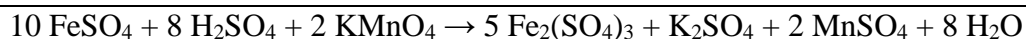
Проведена е следната поредица от реакции в една и съща епруветка.

Реакция 1: Налят е разтвор на железен(II) сулфат и към него са прибавени последователно разтвори на сярна киселина и калиев перманганат. Получава се жълт разтвор.

Реакция 2: Към жълтия разтвор е добавен разтвор на калиев йодид. Получава се червен разтвор.

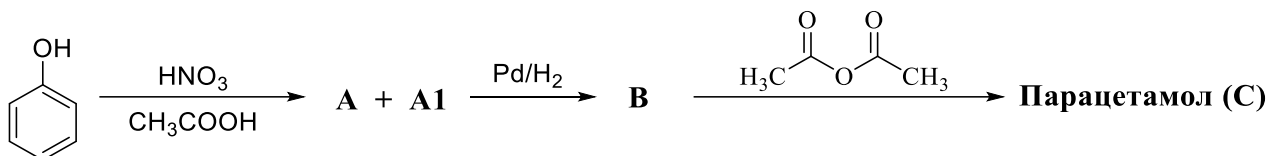
Реакция 3: Червеният разтвор е разреден с вода и към него е прибавен пресен разтвор на скорбяла. Наблюдава се синьо оцветяване.

в) **Изразете с химични уравнения реакции 1 и 2.**

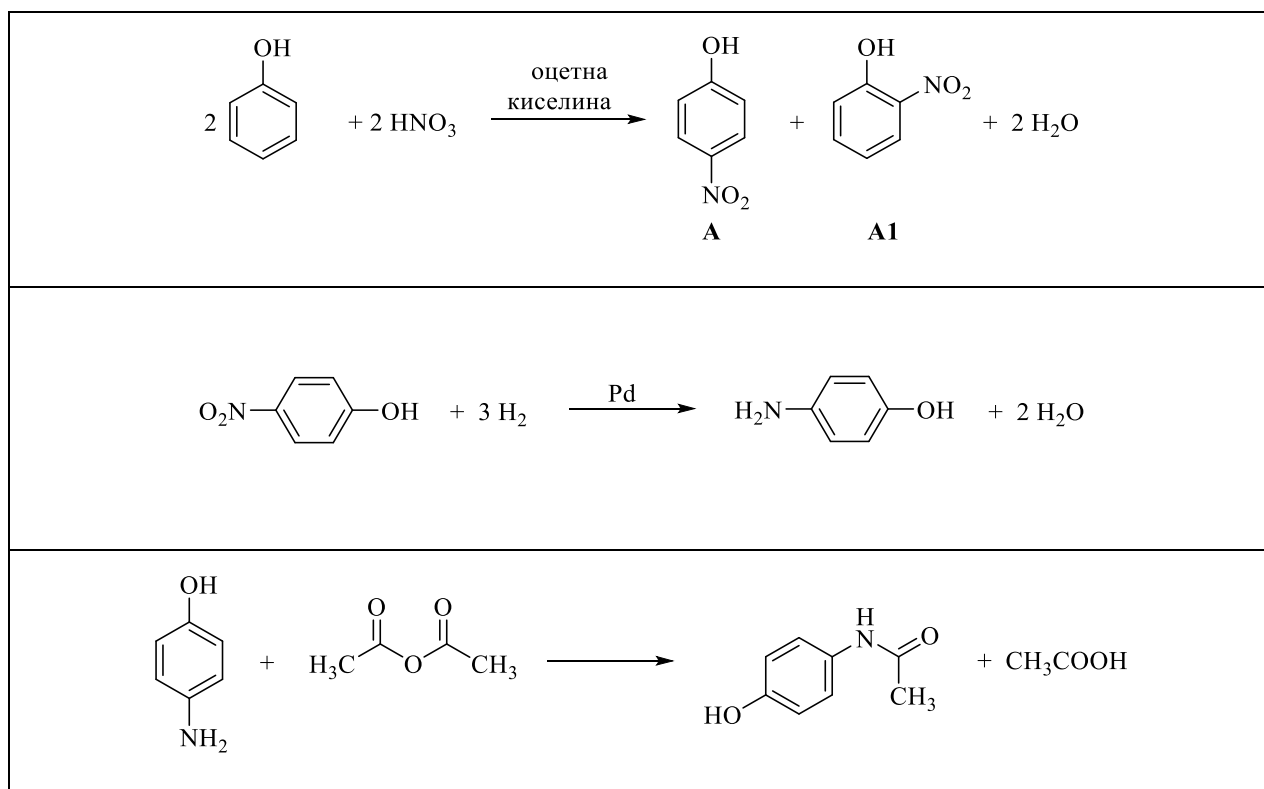

Задача 47 (6 т.) Парацетамолът

Парацетамолът (Paracetamol) е нестероидно обезболяващо и температуропонижаващо средство, притежава и слабо противовъзпалително действие. Молекулната му формула е $C_8H_9NO_2$. Един от основните методи за синтез на парацетамол е тръстъпков и използва фенол като изходно съединение. Стъпките включват мононитриране на фенола, редукция и ацетилиране с оцетен анхидрид. При мононитрирането се получават продуктите **A** и **A1**. В следващия процес участва продуктът **A**, в който има по-малко пространствено пречене между заместителите.

а) Напишете уравненията за всяко от посочените превръщания.

б) Наименувайте съединенията **A**, **B** и **C** по IUPAC.

A - 4-нитрофенол

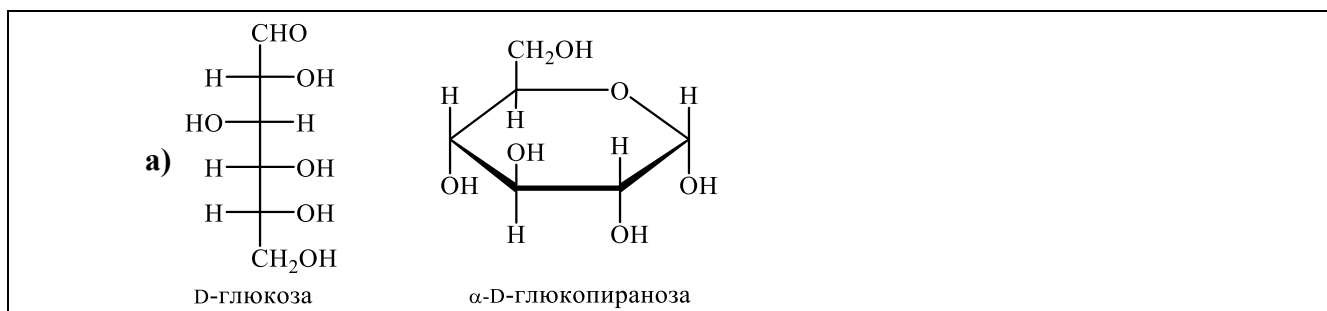
B - 4-аминофенол

C - *N*-(4-хидроксифенил)ацетамид (или 4-хидроксиацетанилд)

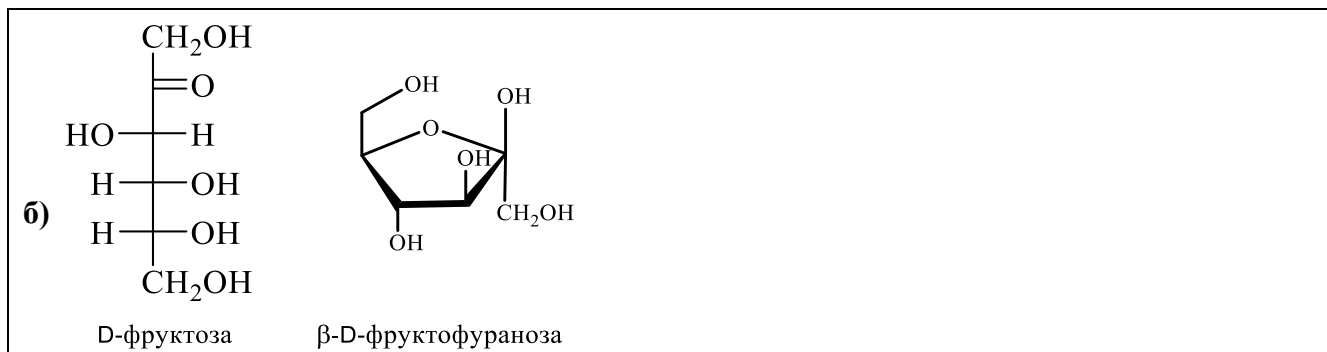
Задача 48 (6 т.) *Изомалтулозата – алтернативен подсладител*

Изомалтулозата е нискокалоричен дизахарид, който се среща в захарната тръстика, захарното цвекло и пчелния мед. Изграден е от шестчленната пръстенна форма на α -D-глюкозата и петчленната пръстенна форма на D-фруктозата, като глюкозата е свързана с гликозидната си група, а фруктозата с хидроксилната група на шесто място. На вкус наподобява захароза, но е два пъти по-малко сладка. Изомалтулозата се редуцира до изомалт (E953), дизахарид с ниска хранителна стойност, който се използва като заместител на захарта в сладкарски изделия.

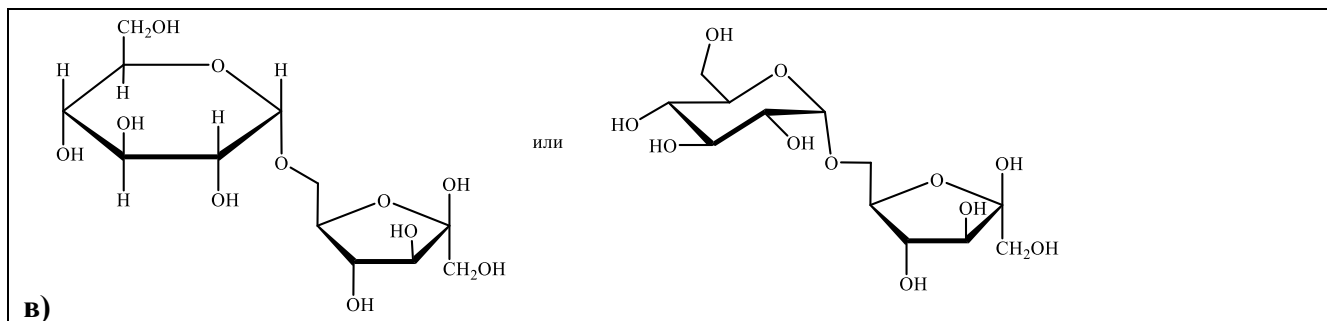
а) Напишете фишерова проекционна формула на D-глюкозата и перспективната шестчленна пръстенна форма на α -D-глюкозата.

б) Напишете фишерова проекционна формула на D-фруктозата и перспективната петчленна пръстенна форма на β -D-фруктоза.

в) Напишете перспективната пръстенна форма на изомалтулозата като за целта използвате петчленната пръстенна форма на β -D-фруктозата.

г) Ще реагира ли изомалтулозата с амонячния комплекс на сребърен хидроксид до получаване на „сребърно огледало“? Обяснете накратко.

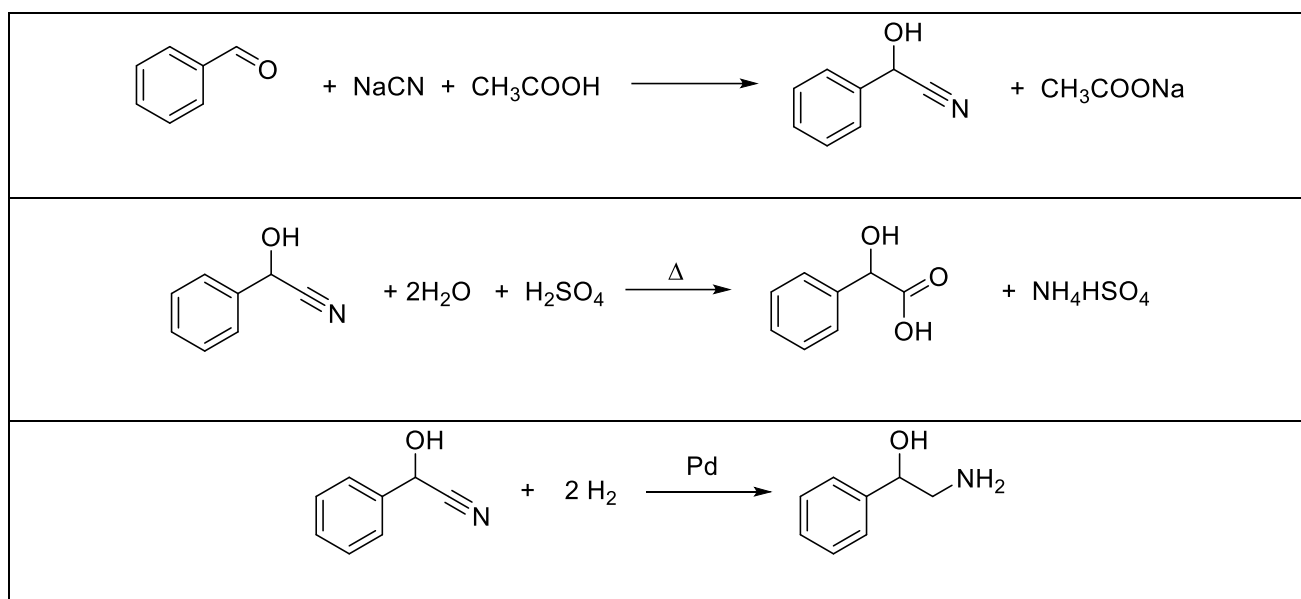
Да, защото изомалтулозата е редуциращ дизахарид, в следствие на наличието на свободна гликозидна група.

Задача 49 (6 т.) Бадемената киселина

Бадемената киселина (**B**) е ароматна α -хидрокси киселина с емпирична формула $C_8H_8O_3$, като молекулата е хирална. Киселината е широко използван прекурсор на различни лекарства и има дълга история на употреба в медицината като антибактериално средство.

Киселината се получава в две стъпки от бензалдехид. Първата стъпка е взаимодействие на бензалдехида с натриев цианид при стайна температура до цианхидрин (**A**), а втората – хидролиза в кисела среда при кипене. Цианхидринът (**A**) е ценен прекурсор за синтез на β -аминоалкохол (**C**) чрез редукция с паладий и водород.

а) Изразете с химични уравнения описаните превръщания.

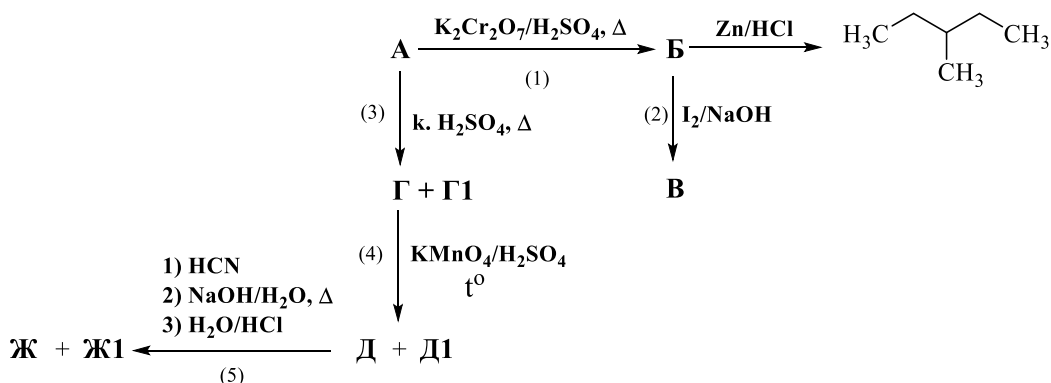

б) Наименувайте съединенията А, В и С по IUPAC.

A - 2-фенил-2-хидроксиацетонитрил (или 2-фенил-2-хидроксиетаннитрил)
B - 2-фенил-2-хидроксиоцетна киселина (или 2-фенил-2-хидроксиетанова киселина)
C - 2-амино-1-фенилетан-1-ол

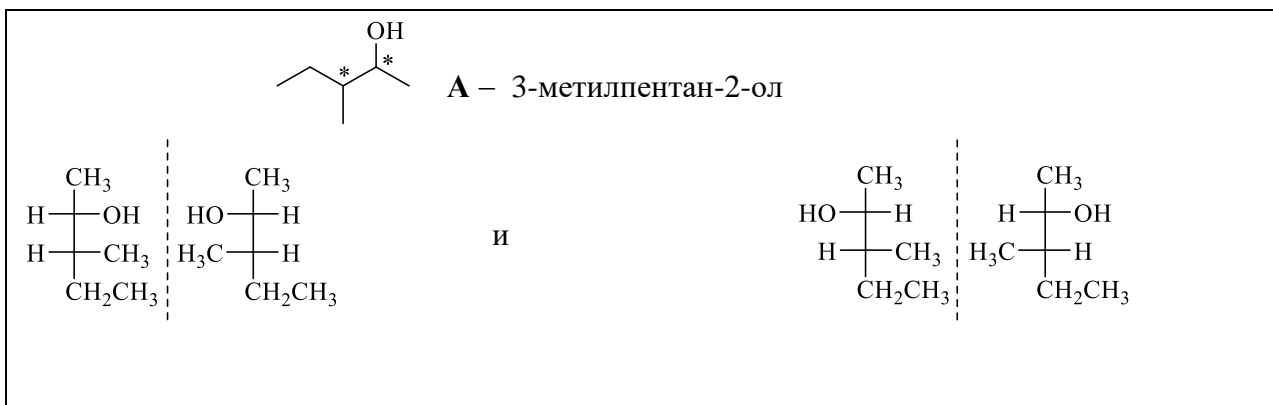
Задача 50 (6 т.) Главоблъсканица с главно А

Съединението **A** е наситен вторичен алкохол, има в структурата си два съседни хирални атома и участва в превръщанията от схемата:

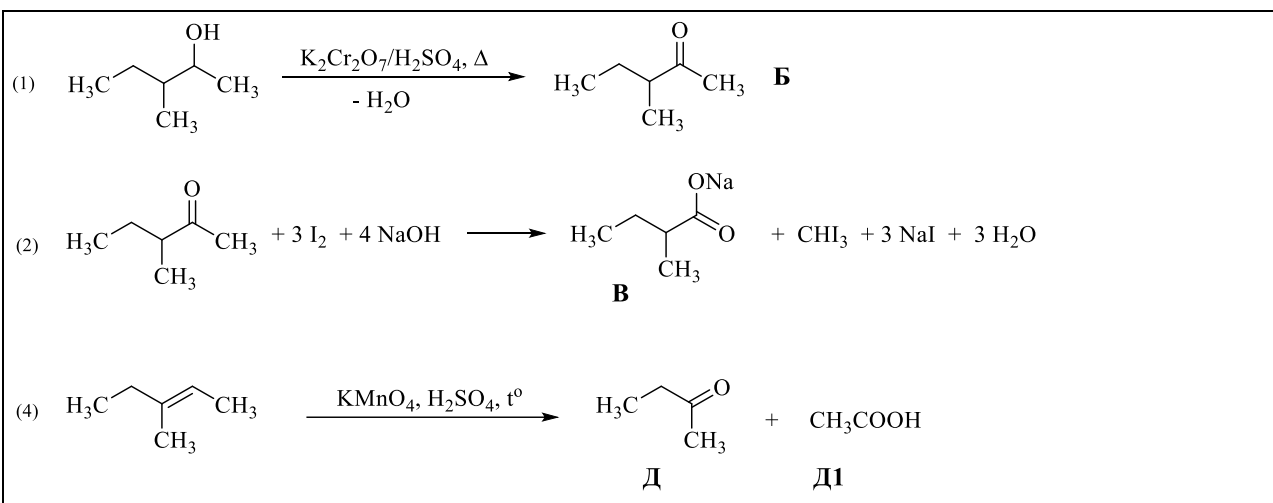

- Съединението Г е главният продукт, който се получава след протичане на процес (3) и участва в процес (4).
- Съединението Ж е главният продукт от реакцията на Д в условията на процес (5) и има два геометрични изомера. Ж1 няма геометрични изомери.

а) Напишете структурната формула на А и го наименувайте по IUPAC. Означете със звездички хиралните атоми в молекулата му. Като използвате Фишерови проекционни формули, напишете структурите на възможните енантиомерни двойки на А.

б) Изразете с химични уравнения процеси (1), (2) и (4).

в) Изразете със структурни формули Ж1 и единия от изомерите на Ж.

